

VÁLOGATÁS A TUDÓSOK, GONDOLKODÓK, SZÉPÍRÓK KORUNK TÁRSADALMÁRÓL ALKOTOTT ÁLLÁSPONTJAIBÓL

E S S Z É

Kalló Péter, az MTA doktora

...az emberiségnek az az értelme, hogy legyen, és más értelme [Cs.V.; (rgb).]
nincs. ...célja lehet megérteni és nem legyőzni a világot.

*

...szellemi életünk legemberibb sajátossága egy összefoglaló kép [---; (MJA).]
megközelítésére irányuló törekvés.

*

Szeretném összeszedni mindazt, amit láttam, gondoltam,
tanultam... addig-addig csiszolgatni, amíg valami értelmes és [III/62; (jsk).]
hasznos dolog nem lesz belőle.

*

A jövő irányait sokkal inkább a tudományok művelői és a
szépirodalom szövegírói ismerik fel, mint a hatalom megszerzését [XI/34, 36; (ksm.)]
és megtartását priorizáló, sokoldalúan beszűkült mozgásterű, [XII/61; (yuh).]
örökös időhiánnyal küszködő, valamint a közjót csak kevés esetben
szolgáló politikusok.

* * *

Az emberiségnek eminens érdeke, hogy az anyagi civilizáció és az
egyenlőtlenség mértéket nem ismerő kényszeres (exponenciális) [L. B.; (rgb).]
növekedésének, valamint az erőforráskizsárolás és a klímakatasztrófa [---; (aae).]
fenyegetésének veszélyeit elhárítsa.

* * * * *

A velünk született különbözőségekből eredeztethető bírhatnám és önző [X/41; (VHA).]
emberek sokasága által alkotott (alapvetően egyenlőtlenül fejlett, nyugati [p. 18; (KMR).]
berendezkedésű) társadalmakat a koncentrált hatalmi elitközpontok [---; (aae).]
uralják, a politikai, gazdasági haszonszerzést biztosító erőszakszerveik és [XI/85; (rtv).]

az érdek vezérelt informatikai valamint kommunikációs médiahatalmuk [p. 157; (kie).]
 révén. A médiahatalom összetevői: a marketing, a reklám és a propaganda; [XII/36; (kav).]
 az uniformizáló agymosás, a történelemhamisítás, a történelmi emlékezet [XI/7; (KOA).]
 elhalványulását gyorsító kísértetjárások és félelemkeltések; továbbá az [p. 10; (kln).]
 elitkultúrát kiszorító tömegkultúra (a műszaki fejlődés miatt várhatóan [XII/68; (nlu).]
 növekvő szabadidő kitöltését a munkanélküliek és elesettek [XI/62; (sgn).]
 népszórakoztatását [is] szolgáló kultúrszenny), valamint a belső fogalmi [---; (JLE).]
 gondolkodást és a kreatív fantáziát szűkítő képi megjelenítés rohamos
 terjedése, stb.

* * * * *

A nyugati társadalmak:

1. Ellentmondásos sikertörténete

az újkorral kezdetét vett és az ipari forradalommal a technológia révén a
 gyakorlatban hasznosított tudomány, valamint a jóval korábban [p. 201; (ppr).]
 megszületett művészet, melyek területein az igazságot és a szépséget nem
 a (politikai) szavazatok többsége dönti el. Sajnálatos, hogy az újkortól,
 fokozottan a XX. sz. elejétől a civilizációnk egyik nagy gyengéje, hogy
 inkább a tudósokban, művészekben, gazdasági szakemberekben, [XII/69; (nlu).]
 termelésszervezőkben volt erős, mint államférfiakban.

A modern tudomány használati eredménye, a technika; egyes
 területei azonban kiszabadulóban vannak, vagy már ki is szabadultak az
 emberi kontroll alól. A technikai civilizáció ugyanis nemcsak szolgálja az [p. 182; (VHA).]
 embert, hanem egyre inkább béklyózza, arra kényszerítve, hogy asszisztáljon [p. 244; (VHA).]
 tulajdon megsemmisülésének/megsemmisítésének előzményeinél.

Az ember egyénileg és kollektíve hajlamos az önpusztításra;
 továbbá a csak rövid távra irányuló mennyiségi szemléletű, a minőség ellen
 ható, kapkodó hajszával szemben alábecsüli a hosszabb távon fenyegető,
 létfontosságú veszélyek prioritív elhárításának a jelentőségét. Ezekre
 szolgáljon kiragadott példaként: az élővilág és az erőforrások mértékét nem
 ismerő kihasználásával járó ökológiai, továbbá véletlen okozta
 haditechnikai-nukleáris katasztrófa, a világméretű járvány és/vagy

gazdasági válság, a ki nem zárható kozmikus esemény, a terrorizmus, az atom-, és kiberháború, valamint a többségében leginkább a szegényeket sújtó, migrációkiváltó, víz-, és élelmiszerhiány, stb. Tovább gondolva: az informatika, a mesterséges intelligencia a biotechnológia, a »big data« algoritmusok forradalma újratermelve fokozza a már hatalmon lévők által fenntartott társadalmi megosztottságot, a gazdagok és szegények, a szuperemberek és a hasznavehetetlenek (benne: a munkanélküliek és az önhibájukon kívül nyomorgó szegények) között. [A fenti jelenségekhez hasonlóan számos ellenpár mutatja a sok esetben felismerhető 80%/20%-os tendenciára utaló arányt.]; [XII/52-60; (yuh).]

2. Leghumánusabb eredménye

a szociáldemokrata célkitűzésekre alapozott jóléti állam valóra váltása, az emberi jogok, a szolidaritás, az alkotmányos, demokratikus jogállam a józan, becsületes, liberális (nemzeti-keresztény-konzervatív) értékrend bázisán. A megvalósítás alapvetése a társadalmi egyenlőtlenségeket mérséklő intézkedések (tágon értelmezett szociális háló: egészségügy, oktatás, stb.) széleskörű bevezetése és eredményes működtetése volt. [A jóléti állam kiteljesítésére, pl. a Kreisky által felvázolt demokratikus szocializmusra, sajnos már nem kerülhetett sor.]; [XII/1; (llp).] [X/55; (HSN).] [XII/1; (llp).] [X/55; (HSN).] [XII/26; (faa).] [XII/27; (faa).] [XI/80; (wpb).]

3. Elgondolkodtató kudarca

az (ország-szegénységgel, demokratikus centralizmussal és a személyi érdekeltség hiányával terhelt) egykorvult, második időszakában a célok reformálhatóságát kereső, „létezett szocialista rendszer”, s vele együtt a baloldali gondolat, meghatározóan: a szolidaritás bukása volt. Maradt egyfajta becsapottság és a percberek által szánalmassá degradált eszme. Ezek a percberek képmutatóan hallgatnak a volt burzsoá államok önreformálásukra domesztikált/alkalmazott szocialista tapasztalatokról, és elfelejtkeznek a két szuperhatalom egymás mellett létezéséből adódó (számukra) egyoldalú előnyökről. [p. 148; (kln).]

Az időközben avíttá vált „klasszikus” kommunizmus egykori megghiúsulása világossá tette, hogy az igazi ellenfél a nemzeti jelmezbe [VI/21; (msn).]

öltöztetett képmutató, szélsőséges jobboldal. Azért, mert a bolsevizmus megszűnt, még nem kell azt gondolni, hogy az „úgynevezett” szocializmus megvalósításának megghiúsulása nem az évszázad legnagyobb egyetemes kudarca. [XI/14; (BEK).]

Az ismert módon – a szükségszerűen megkerülhetetlen piaccal – egyedülivé vált szuperhatalom mérséklődő primátusával egyetemben megmaradt a kapitalizmus

- pragmatikus, alternatíva nélküli eszmeietlensége, túl-liberalizált, profitmaximalizáló globalizmusa, azzal együtt, hogy
- a pénzügyi-gazdasági elitközpontok irányítóinak és/vagy az üzleti és politikai világ összefonódásával az egekbe szökő pénzügyi visszaélések (korrupciók) vámszedőinek továbbra sem áll érdekükben javítani a társadalom hátrányos helyzetű és reménytelenül leszakadt/leszakadó tömegeinek sorsán. Ismert felvetések mentén, pl. a multinacionális vállalatok és milliárdosok jövedelmének fokozatos, progresszív adóztatásával fedezhető alapjövedelem és alapnyugdíj bevezetésével meg lehetne védeni a (minden katasztrófa által első sorban sújtott) szegényeket a nélkülözésektől és a gazdagokat a népharagtól.

Mielőtt végképp elfogyna az időnk, célirányos lenne Owen, Zeiss, Kodak, Hewlett&Packard stb. vállalkozói/alapítványi kísérleteinek; Kreisky, Wojtyła, Havel, Szolzszenyicin, Fekete János megfontolásainak; Finnország, az indiai Kerala állam, Szingapúr, Japán, Kína, stb. tapasztalatainak áttekintése. Ezeknek a figyelembevételével, nem egyetlen struktúrát adaptálva, lehetne közelíteni valamiféle, az eddigieknél „közjócetrikusabb” és humánusabb heterodox berendezkedés („3. út” ?; emberarcú-, vagy minőségssocializmus) felé. A jelen zavarodottság korában többé-kevésbé már a mai világképismereteink pilléreire alapuló döntések is jobbítóan formálhatják a jövő évtizedeket. Ilyen pillérek lehetnek: piaci alapú jogállam; a lelket pusztító, szegénységet mérséklő, [XI/80; (wpb).]
[p. 188; (VHA).]
[VI/2; (knb).]
[VIII/22; (SZL).]
[VIII/40; (Interjú).]
[XII/1; (llp).]
[VIII/13; (Pápai Enciklika).]
[VI/3; (knb).]
[VI/5; (knb).]
[XI/80; (wpb).]
[XII/73; (nlu).]
[XI/91; (llu).]
[XII/79; (rgh).]
[p. 204; (LEV).]

szociális újraelosztás; széleskörű esélylehetőségek a konfliktusok megoldásában, stb.;

4. Legnagyobb veszélyeztetője

az, hogy a meggyengült (liberális) demokratikus jogállamoknak nincs [X/61; (HSN).]
válaszuk a felgyorsult globális világ kihívásaira. Nem hatékonyak továbbá [---; (LBE).]
a globális intézmények (ENSZ → „Világkormány”), amelyek az egyes [XII/33; (sri).]
országok fejlettsége, érdekei, valamint a szegények és gazdagok
életminősége közötti (egyre növekvő) különbségekre visszavezethető [XII/55; (yuh).]
feszültségeket mérsékelhetnék. Ezért késésben vagyunk:

- a „titkok fátyla” mögött személytelenül, de legitimáltan
 - a mások pénzével biztosított likviditás igénybevételével,
 - a nemzetgazdaságokra ellentételezés nélkül hárított pénzügyi és egyéb strukturális költségek mellett [p. 573; (tea).]
működő globális pénzügyi-gazdasági összefonódások érdekérvényesítésével és
- a demokrácia hágcsojában felkapaszkodva uralomra jutó, majd a
demokráciát kiüresítő, szövetkezésre és a globális fenyegetések [XII/57, 58; (yuh).]
mérséklésére/megoldására képtelen, autoriter vezetésűvé
degradálódott államok sokaságával szemben. Ezeket az
államokat a lojalitásért támogatást nyújtó, valamint a (törvény [XII/79; (rgh).]
által nem szabályozott) bünszövetkezeti-restaurációs, [XII/6; (plb).]
szélsőséges, ellenségképző, gátlástalan törekvések jellemzik. [XII/68; (nlu).]

A propagandával, félelemkeltéssel, gyűlöletszítással és zsarolással [---; (OTL).]
könnyen félrevezethető embertömegek („tömegemberek”) válhatnak a [p. 525; (SzV).]
civilizációnk általános válságával fenyegető, totális rendszerek bázisává, [VIII/90; (OTL).]
élükön a távlatok messzeségében jobb világgal kecsegtető autoriter [XII/38; (kav).]
vezérekkel.

Az ilyen autoriter vezetők paranoiás emberek, a törvények
céljaiknak megfelelő átalakításával és agyafűrt technikával kifejlesztett
politikai pártok apparátusainak és propagandájának segítségével a
tömegeknek az irányítására, majd felhasználására vállalkoznak. (Számos [p. 346, 347; (kie).]

irrealitásból alakult már ki realitás...) Az autoriter és diktatórikus rendszerek a hazafiságot, a vallást, a műveltséget politikává, magát a politikát pedig a hazugság, a gyűlölet és ellenségképzés eszközeivé züllesztették.

[p. 121; (KIM).]

Az autoriter/diktatórikus vezér rövidebb-hosszabb erőfölénye révén a rendszerét és klientúráját szolgáló törvényekkel:

- torzítja a választási rendszert és eredményeit;
- megcsonkítja a (liberális) demokrácia pilléreit, benne a jogállamot, és
- az érdekeit szolgáló, félrevezető propagandával tovább polarizálja a társadalmat (uralmon lévők/ellenzék, gazdagok/szegények, etnikai-vallási gyűlöletkeltés, stb.);
- gyengíti a szociális hálót, növelve az esélyegyenlőtlenséget és az öröklődő szegénységet;

[XII/79; (rgh).]

5. Minőségének csődje

az, hogy a technika és az emberrel szinte egyidős művészet sikertörténetének ellentettjeként az erkölcs(iség) színvonala (kevés, rövid ideig tartó, kisebb területre korlátozódó, ritka kivételtől eltekintve) – ősidőktől fogva – aligha jutott előbbre, és ma már az emberek tudatában végbemenő globális fordulat nélkül semmi sem fog jobbra válni. Korunk erkölcsé a törvénytelenések árnyékával kísért, sikerekben mért teljesítményerkölcs. Az összes káros világjelenség, a pénzügyi gazdaságtól az ökológiaiig a társadalom erkölcsi (benne politikai) válságában, az értékek kiüresedésében gyökerezik. Ez az emberiség jelenlegi minőségi világának akár a végét (a „történelem végét”), a civilizációnk összeomlását is jelentheti. Az erkölcsi válság mindaddig nem mérséklődik, amíg

[p. 167-169; (DFM):]

[XII/38; (kav).]

[p. 265; (LEV).]

[p. 573; (tea).]

[p. 103; (ROM).]

[---; (KST).]

[XII/73; (nlu).]

[p. 282; (kat).]

[VI/2; (knb).]

- a társadalmak vezetőinek nem célja a meghatározó többség, a „tájékozott köz” véleménye szerint összegzett, élhető közérzet megalapozása és javítása;
- érdemben nem csökken a mértéket nem ismerő önzés és bírhatnáság;

[XII/73; (nlu).]

- nem hatékony a társadalmi együttélés normáira felkészítő, a jelen, túlfogyasztó és pazarló generáció által a jövő generációjának mutatott/biztosított (személyes) példamutatás és nevelés-oktatás; [XII/71; (nlu).]
- nincs (az „egy nyelven beszéléshez” szükséges) teaurusz és a társadalmak – törvényes tiltáson túlmutató – erkölcsanát tükröző (időnként módosításra-aktualizálásra szoruló) politikai, politikusi, etikai kódex és társadalmi szerződés. (Értelemszerűen vonatkozik ez a bevándorlók-befogadók „szerződésére” is.); [XII/71; (nlu).]
[XII/72; (nlu).]
[XI/73; (inp).]
[p. 367; (HSN).]
[XII/58-59; (yuh).]
[p. 206; (LEV.)]
- nem a polgárok akaratát a lehető legtorzításmentesebben visszatükröző választási rendszer révén kerülnek a képviselők/politikusok az országgyűlésbe, és nem történik meg a programjaik szerinti tevékenységük ciklusközi, többszöri, nyilvános, konzekvenciákkal járó ellenőrzése;
- a vita (és vitakultúra) nem a tárgyszerűsége és az érvekre szorítkozik (kerülve a múltbéli sérelmek, érzelmek, személyeskedés, rágalmazás, stb. mocskát) és [p. 366; (HSN).]
- nem kezdődik el az alulról induló megújulás (...a népfőiskoláktól a digitális világ lehetőségein át...) az „erkölcs forradalmának” kiteljesedése felé; [---; (LEV.)]
[XII/68; (nlu).]

6. Jelene és közeli jövője

a hatalmon lévők által birtokoltakért érzett aggodalmakat mérséklő rend-, és biztonságigényük megerősítéséről és fenntartásáról szól. (A mindenkori, mind demokratikus, mind diktatórikus politikai vezetők tevékenysége (is) szinte teljes egészében saját túlélésük érdekében történik.) Globális fenyegetettséget jelent az az egyre növekvő veszélyeztetettség, amely [XIII/---; (bad).]
[p. 217; (MSI).]

- egyrészt a „lefüggönyözött tanácsstermek” pénzügyi-gazdasági hatalmasságai által uralt különböző szintű komplexumok [p. 118-119; (nap).]
[p. 573; (tea).]
- érdek-érvényesítésének (az erő primátusának alkalmazása, a környezetpusztítás, az erőforrások kizsarolása, stb.) [p. 201; (LEV.)]
- következményeiből, [XII/33; (sri).]

- másrészt az emberi „élethossz-lépték” (az élettartam és reakcióidő, a tanulási idő meghosszabbodása, a komplex nagyrendszerek mérete, bonyolultsága, irányításának áttekinthetősége, stb.) korlátaiból [p. 121; (kln).]
[XI/44; (klh).]
[---; (VHA).]

fakad;

7. Távlatainak lehetőségeit illetően

az emberiség világa akkor tarthat a valószínűsíthetően és remélhetően megoldható problémák közé, [---; (lba).]

- ha a (valóságos és virtuális) „boldogság-vágyak”, átstrukturálásával csökkentjük a termék-, és szolgáltatásvolument; kellő önmérséklettel szorítva racionálisan elfogadható szintre a bolygó bioszférájának, valamint belső nyersanyagainak kihasználását, és [---; (eba).]
[p. 204; (LEV).]
- a nyertessé lett pénzügyi-politikai-gazdasági elit, kis lépésekben, legalább részben – saját, önös érdekei ellenében (!) [XI/78; (kdm).]
– változtat az újraelosztás arányain, ily módon elkerülheti azt, hogy
- a szegények – az önmagukat képviselni még aligha tudó jövő generáció érdekeivel megerősítette – polgári engedetlenségi mozgalmakkal, tüntetésekkel, sztrájkokkal, stb. kényszerítsék ki a döntéshelyezethez férközést, mert amennyiben [XI/75; (lfs).]
[XII/9; (kan).]
[XII/68; (nlu).]
[XII/67; (mcd).]
[XII/29; (kmh).]
- a hatalmasok és erősek mindezt semmibe veszik, a haladás erőinek jogukban áll elbánni a reakció képviselőivel. [XII/78; (kaa).]

Végül: aligha tűnik anakronisztikusnak, hogy „az anyagi erőt csak anyagi erővel (lehet) kell megdönteni, azonban az elmélet [: a pillanat felismerése, megragadása és kihasználása, a hívószó, az aprómunka, az építő meggyőzés, a pozitív kampány, az alulról építkezés, stb.:] maga is anyagi erővé lesz, amint a tömegeket megragadja.” [---; (mkh).]

A P P E N D I X

Nem hiszem, hogy a világ a megoldható problémák közé tartozik. [XII/44; (blc).]

*

A társadalmi struktúrák meghatározó mozgatója a pénz, amelynek útját – az egyre szegényebb tömegek és az egyre gazdagabb kevesek közötti egyenlőtlenséget folyamatosan növelő – akár az egyeduralomig ívelő bírhatnáság, és/vagy az anyagi civilizációt hajszoló profitszerzés maximalizálása determinálja. A fentiek mértéket nem ismerő, kényszeres fokozása társadalmi káoszhoz és/vagy pénzügyi-gazdasági-politikai összeomláshoz vezet(het).

Ezen katasztrofális következmények elkerülése abban az alapvető (kvázi-) antagonisztikus ellentmondásba ütközik, amely:

- egyrészt a szegény tömegek túlnyomó többségének is hozzáférhető, a közjót célzó, szolgáltatás-, és lokálcentrikus társadalmi-ökológiai átalakítások (egyenlőtlenségek csökkentése, közvetlen demokrácia, bioszféra-rekonstrukció, stb.) valóra váltása,
- másrészt a jelenleg hatalmon lévő gazdag keveseknek a korábban felhalmozott társadalmi javakból kihalászott-örökölt, valamint az időközben kisajátított anyagi-, és pozicionális gyengítése és/vagy a rövidebb-hosszabb távú előnyeik fokozatos és korlátos (?) mérséklése

között feszül.

Végül még nincs elégséges szándék és már aligha van elégséges idő az emberiség meghatározó többsége (kulturális, tájékozottsági, ökológiai népességszaporodást mérséklő, szervezettségi, stb.) „érettségének” a fenti (kvázi-) antagonisztikus ellentmondás feloldását előfeltételező szintre emeléséhez sem.

* * * * *

A hivatkozott FORRÁSOK sorrendben:

- [Cs. V.; (rgb).] Révai Gábor: Beszélgetések nemcsak tudományról (Csányi Vilmos)
 [---; (MJA).] Megyesi Jenő: Alkonyat (Kant)
 [III/62; (jsk).] Steinbeck, John: Kék öböl
 [XI/34, 36; (ksm).] Kopátsy Sándor: A magyar marslakók titka
 [XII/61; (yuh).] Harari, Yuval Noah: 21 lecke a 21. századra
 [L. B.; (rgb).] Révai Gábor: Beszélgetések nemcsak tudományról (Lukács Béla)

* * *

- [---; (aae).] Atkinson, Anthony B.: Egyenlőtlenség

* * * * *

- [X/41; (VHA).] Havel, Václav: A kiszolgáltatottak hatalma
 [p. 18; (KMR).] Kundera, Milan: A regény művészete
 [---; (aae).] Atkinson, Anthony B.: Egyenlőtlenség
 [XI/85; (rtv).] Tedlow, Richard S.: Vállalkozó titánok, titáni vállalkozások
 [p. 157; (kie).] Kertész Imre: Európa nyomasztó öröksége
 [XII/36; (kav).] Kepes András: Világkép
 [XI/7; (KOA).] Koestler, Arthur: Mint éjjeli tolvaj
 [p. 10; (kln).] Krasznahorkai László: Nem kérdez, nem válaszol
 [XII/68; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés
 [XI/62; (sgn).] Spiró György: Magtár
 [---; (JLE).] Lukács, John: Egy eredendő bűnös vallomásai

* * * * *

1.

- [p. 201; (ppr).] Popper Péter: Requiem a hippikért
 [XII/69; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés
 [p. 182; (VHA).] Havel, Václav: A kiszolgáltatottak hatalma
 [p. 244; (VHA).] Havel, Václav: A kiszolgáltatottak hatalma
 [XII/52-60; (yuh).] Harari, Yuval Noah: 21 lecke a 21. századra

2.

- [XII/1; (llp).] Lengyel László: Pretoriánusok kora
 [X/55; (HSN).] Schmidt, Helmut: Nyugállományban
 [XII/1; (llp).] Lengyel László: Pretoriánusok kora
 [X/55; (HSN).] Schmidt, Helmut: Nyugállományban
 [XII/26; (faa).] Földes Anita: Átélttem egy évszázadot
 [XII/27; (faa).] Földes Anita: Átélttem egy évszázadot
 [XI/80; (wpb).] Petrisch, Wolfgang: Bruno Kreisky

3.

- [p. 148; (kln).] Krasznahorkai László: Nem kérdez, nem válaszol
 [VI/21; (msn).] Márai Sándor: Napló 1984-1989
 [XI/14; (BEK).] Bojtár Endre: Kalauz (Kertész Imre)

- [XI/80; (wpb).] Petrisch, Wolfgang: Bruno Kreisky
 [p. 188; (VHA).] Havel, Václav: A kiszolgáltatottak hatalma
 [VI/2; (knb).] Kristó Nagy István: Bölcsességek könyve III.
 [VIII/22; (SZL).] Szolzenyicin, Alekszandr: Az „orosz kérdés” a XX. sz. végén
 [VIII/40; (Interjú).] Interjú Fekete Jánossal
 [XII/1; (llp).] Lengyel László: Pretoriánusok kora
 [VIII/13; (Pápai Enciklika).] Pápai Enciklika, 2000.
 [VI/3; (knb).] Kristó Nagy István: Bölcsességek könyve III. (XX. sz.) (Wojtyła, Karol)
 [VI/23; (knb).] Kristó Nagy István: Bölcsességek könyve III. (XX. sz.) (Musil, Robert)
 [XI/80; (wpb).] Petrisch, Wolfgang: Bruno Kreisky
 [XII/73; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés
 [XI/91; (llu).] Lengyel László: Új magyar bestiárium
 [XII/79; (rgh).] Révai Gábor: Beszélgetések a baloldaliságról (Heller Ágnes)
 [p. 204; (LEV).] László Ervin: Világváltás

4.

- [X/61; (HSN).] Schmidt, Helmut: A globalizáció
 [---; (LBE).] Lukács Béla: Az exponenciális fejlődés az emberiség botlása
 [XII/33; (sri).] Safranski, Rüdiger: Idő
 [XII/55; (yuh).] Harari, Yuval Noah: 21 lecke a 21. századra
 [p. 573; (tea).] Török Endre: Átragygás (Hamvas Béla)
 [XII/57, 58; (yuh).] Harari, Yuval Noah: 21 lecke a 21. századra
 [XII/79; (rgh).] Révai Gábor: Beszélgetések a baloldaliságról (Heller Ágnes)
 [XII/6; (plb).] Lampszosz, Pariszula: Bagdad hercegnője
 [XII/68; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés (Csányi Vilmos)
 [---; (OTL).] Ortega, y Gasset José: A tömegek lázadása
 [p. 525; (SzV).] Szerb Antal: A világirodalom története
 [VIII/90; (OTL).] Ortega, y Gasset José: A tömegek lázadása
 [XII/38; (kav).] Kepes András: Világkép
 [p. 346, 47; (kie).] Kertész Imre: Európa nyomasztó öröksége
 [p. 121; (KIM).] Kerész Imre: A megfogalmazás kalandja
 [---; (fgh).] Filippov Gábor: A hibrid ellenforradalom kora (24. hu; 2018. 07. 31.)
 [XII/79; (rgh).] Révai Gábor: Beszélgetések a baloldaliságról (Heller Ágnes)

5.

- [p. 167-169; (DFM).] Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics: Feljegyzések az egérlyukból
 [XII/38; (kav).] Kepes András: Világkép
 [p. 265; (LEV).] László Ervin: Világváltás
 [p. 573; (tea).] Török Endre: Átragygás
 [p. 103; (ROM).] Musil Robert: A tulajdonságok nélküli ember III.
 [---; (KST).] Kopátsy Sándor: Az igazi történelem (Max Weber)
 [XII/73; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés

- [p. 282; (kat).] Kovács András Bálint: Tarr Béla (A kör bezárul)
- [VI/2; (knb).] Kristó Nagy István: Bölcsességek könyve III. (Fukuyama, Francis)
- [XII/73; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés
- [XII/71; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés (Gandhi, Mahatma)
- [XII/72; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés
- [XI/73; (inp).] Friderikusz Sándor: Interjú Nádas Péterrel
- [---; (HSN).] Huntington S. P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása
- [XII/58-59; (yuh).] Harari, Yuval Noah: 21 lecke a 21. századra
- [p. 206; (LEV).] László Ervin: Világváltás
- [p. 366; (HSN).] Schmidt, Helmut: Nyugállományban
- [---; (LEV).] László Ervin: Világváltás
- [XII/68; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés

6.

- [XIII/---; (bad).] de Mesquita, Bruce Bueno & Schmith, Alastair: Diktátorok kézikönyve
- [p. 217; (MSI).] Márai Sándor: Ihlet és nemzedék
- [p. 573; (tea).] Török Endre: Átragyogás
- [p. 118, 119; (nap).] Nádas Péter: Fantasztikus utazáson
- [p. 201; (LEV).] László Ervin: Világváltás
- [XII/33; (sri).] Safranski, Rüdiger: Idő
- [p. 121; (kln).] Krasznahorkai László: Nem kérdez, nem válaszol
- [XI/44; (klh).] Krasznahorkai László: Háború és háború
- [---; (VHA).] Havel, Václav: A kiszolgáltatottak hatalma

7.

- [---; (lba).] Lukács Béla: Az exponenciális fejlődés az emberiség botlása
- [---; (eba).] Esterházy & Birnbaum: Az évek iszkolása
- [p. 204; (LEV).] László Ervin: Világváltás
- [XI/78; (kdm).] Kosztolányi Dezső: Műhelytitkok
- [XI/75; (lfs).] Feuchtwanger Lion: Száműzetés
- [XII/9; (kan).] Köves Andrea: Előadás („Nemnővekedési hét”, 2016. szept.)
- [XII/68; (nlu).] Németh László: Utolsó széttekintés
- [XII/67; (mcd).] Magris, Claudio: Duna (Hegel, Clausewitz)
- [XII/29; (kmh).] Kundera Milan: Halhatatlanság
- [XII/78; (kaa).] Koestler, Artur: A vágyakozás kora
- [---; (mkh).] Marx, Károly: A hegeli filozófia kritikájából (1844.)

* * * * *

- [XII/44; (ble).] Burger, Jeff: Leonard Cohen